

УДК 165.23

РЕАЛЬНІСТЬ ЯК UMWELT В ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ЛЕГІОН»

Костянтин Райхерт

Автори телесеріалу «Легіон», використовуючи в другій серії другого сезону телесеріалу визначення поняття «реальність», запропоноване письменником Філіпом К. Діком, і концепцію *Umwelt*, запропоновану біологом і філософом Якобом фон Ікскюлем, і поєднуючи їх, нашоувхують на низку міркувань. Результатом комбінації визначення Філіпа К. Діка та концепції Якоба фон Ікскюля є визнання того, що суттєвою ознакою *Umwelt* людини є віра людини в справжність реальності, в якій ця людина існує. Сам *Umwelt* людини є поєднанням першої, фізичної, природи та другої природи (тобто культури), причому остання існує як фізично (в фізичних артефактах культури), так і віртуально (в людських головах). Саме ці дві природи визначають людський *Umwelt*, проте, якщо довіритися визначенню поняття «реальність», даному Філіпом К. Діком, справжнім реальним компонентом людського *Umwelt* буде лише те, що дійсно фізично існує, тому що саме це дійсно фізично нікуди не щезає, якщо припинити в це вірити. Однак завжди залишається загроза того, що реальність може бути підробленою.

Ключові слова: культура, людина, природа, реальність, телесеріал, *Umwelt*.

Деякі гарні телевізійні програми (телешоу та телесеріали) схильні займатися «контрабандою» філософських ідей або прямим їх запозиченням. Наприклад, американський науково-фантастичний анімаційний серіал «Рік і Морти» (*Rick and Morty*, 2013 –), який був створений Деном Гарманом і Джастином Ройлендом, в основному має справу з нігілізмом, абсурдизмом і екзистенціалізмом, тому що пригоди титульних героїв мають місце в абсурдному та хаотичному за своєю природою всесвіті. При цьому анімаційний серіал примудряється ставити несподівані етичні дилеми, як, наприклад, у восьмій серії другого сезону, «Міжмережевий кабель 2: приваблива доля» (*Interdimensional Cable 2: Tempting Fate*), де перед одним із другорядних персонажів ставиться етична дилема – зміг би він пожертвувати свій статевий орган (пеніс) заради спасіння чужого життя (щодо саме цієї дилеми детальніше див.: [6]). Є також такий комедійний телесеріал як «У кращому світі» (*The Good Place*, 2015 –), який взагалі побудований на етиці [8], причому творця телесеріалу (Майкла Шура) консультує професіональний філософ Тодд Мей. [2].

Ще один телесеріал, «Американські боги» (*American Gods*, 2018 –), створений Браяном Фуллером і Майклом Грінном на базі роману Ніла Геймана, ґрунтується на ідеї залежності існування богів від віри в них [4]. Інший приклад: телесеріал «Зінакшений вуглець» (*Altered Carbon*, 2018 –), створений Лаетою Калогрідіс на базі роману Річарда К. Моргана, робить розумовий експеримент: що сталося би, якби можливо було записувати людську свідомість на електронний диск. Тут психофізіологічна проблема заграла новими кольорами, зрештою як в іншому популярному телесеріалі «Чорне дзеркало» (*Black Mirror*, 2011 –) Чарлі Брукера. В четвертому сезоні «Чорного дзеркала» найбільш вражаючими виявилися перша серія «Космічний човен Калістер» (*USS Callister*) і

шоста серія «Чорний музей» (*Black Museum*), у якій буквально реалізований «Картезіанський театр» філософа Деніела Деннета.

Однак найбільш популярним телесеріалом у контексті обговорення його філософських ідей і припушень серед сучасних телевізійних серіалів є «Край “Дикий Захід”» (*Westworld*, 2016 –), створений Джонатаном Ноланом і Лізою Джой на основі кінофільму Майкла Крайтона. Цей телесеріал демонструє, що буде, якщо концепцію людської свідомості, запроповану психологом Джуліаном Джейнсом, застосувати в когнітивній робототехніці, відтворивши людську свідомість у тому сенсі, в якому її розумів звичайно же Дж. Джейнс, у роботі, який наділений штучним інтелектом (див., наприклад: [7; 10]).

Телесеріал «Легіон» (*Legion*, 2018 –), створений Ноа Гоулі на базі коміксів Кріса Клермонта та Білла Сенкевича, не є винятком. «Легіон» – це розповідь про мутанта Девіда Геллера (*David Haller*), який має такі здібності, як деформація реальності, проектування енергії, маніпуляція матерією й енергією, телепатія, телекінез, телепортація, пірокінез і мандрівки в часі. Девід Геллер, якого грає Ден Стівенс (*Dan Stevens*), вступає в конфлікт з іншими мутантами, особливо з паразитом-мутантом Тіньовим Королем (*Shadow King*; його грає Навід Негабан), який намагається взяти під свій контроль розум і здібності Девіда, та таємними спецслужбами на кшталт Секції 3 (*Division 3*). Через те, що майже все в телесеріалі побудовано на маніпуляціях із свідомістю та реальністю, багато філософських ідей і розумових експериментів відтворюються в телесеріалі «Легіон». Наприклад, в дев'ятій серії другого сезону телесеріалу відтворюється Міф про печеру, вигаданий Платоном.

Між тим, незважаючи на свої «загравання» з філософією та на відміну від, наприклад, телесеріалу «Край “Дикий Захід”», телесеріал «Легіон» не викликав хоча б найменший інтерес до себе з боку професійних філософів, навіть серед видавців таких книжкових серій як *Open Court's Popular Culture and Philosophy* та *The Blackwell Philosophy and Pop Culture*, які спеціалізуються на філософському аналізі феноменів популярної культури (таких, наприклад, як кінофільми, комікси, телесеріали тощо). Звичайно серед прихильників телесеріалу «Легіон» є ті, хто намагаються розкрити філософське підґрунтя, наприклад, Келлі Канаєма [2] та Нік Менджіоун [3], але їх не так вже багато.

Метою цього дослідження є розкриття концептуалізації реальності як *Umwelt*, що ґрунтується на комбінації двох філософських ідей у другій серії другого сезону телесеріалу «Легіон»: перша ідея належить відомому американському письменнику-фантасту Філіпу Кіндреду Діку (1928 – 1982), прозваного «філософ, що белетризує» (*fictionalizing philosopher*), друга – німецькому біологу та філософу Якобу фон Ікскюлю (1864 – 1944).

Друга серія другого сезону телесеріалу «Легіон», написана Ноа Гоулі (*Noah Hawley*) та Натаніелом Галперном (*Nathaniel Halpern*) і поставлена Аной Лілі Амірпур (*Ana Lily Amirpour*), містить міркування щодо того, що є реальність. Приблизно на 23-й хвилині серії Актор, який читає текст за автора (*Narrator*), (голос Джона Гемма) повідомляє: «Реальність – це те, що нікуди не щезає, коли ти припиняєш вірити в це». Це – пряме цитування Філіпа К. Діка.

В своєму есе «Як побудувати всесвіт, який би не розвалився через два

дні» (*How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later*), написаному в 1978 році, проте опублікованому в 1985 році, Філіп К. Дік пише про дві найбільш значущі для нього філософські ідеї: «Що таке реальність?» (*What is reality?*) і «Що являє собою справжнє людське істота?» (*What constitutes the authentic human being?*) Ось про що, між іншим, там пише Філіп К. Дік: «Протягом більше ніж двадцяти семи років публікації романів і оповідань я досліджував ці дві взаємопов'язані теми знову та знову. Я вважаю їх дуже важливими темами. Що ми таке? Що таке оточує нас, що ми називаємо “не-Я” чи емпіричним або феноменальним світом» [1, р. 182]. «Я написав більше ніж тридцять романів і більше ніж сто оповідань, але я досі не можу зрозуміти, що реальне» [1, р. 183]. Щоб зовсім не заплутатися, де реальне, а де – нереальне, тобто на щось опертися в своїй орієнтації в світі, Філіп К. Дік пропонує попередню відповідь на питання «Що таке реальність?»: «Реальність – це те, що нікуди не щезає, коли ти припиняєш вірити в це» [1, р. 183]. Такою відповіддю Філіп К. Дік виробляє свій критерій виявлення справжньої реальності на зразок критерію Рене Декарта *cogito ergo sum*: різниця тут полягає в тому, що Рене Декарт шукає критерій визначення існування своєї власної реальності, тобто існування самого себе, а Філіп К. Дік – критерій визначення існування зовнішньої щодо нього самого реальності, тобто існування зовнішнього світу, об'єктивної реальності. Іншою мовою: Філіп К. Дік намагається віднайти критерій боротьби з соліпсизмом, а Рене Декарт, навпаки, б'ється з чимось протилежним соліпсизму («анти-соліпсизмом»), тому що Рене Декарт не сумнівається в існуванні світу, бо не сумнівається в існуванні того, хто цей світ створив, тобто Бога. Для Філіпа К. Діка мислення, на відміну від Рене Декарта, не є необхідною умовою для визначення існування; навпаки, мислення може зіграти злий жарт з самою людиною, тому що саме мислення бере під сумнів існування та реальність. А ось об'єктивна реальність, навіть якщо уявити, помислити, що її немає, нікуди не щезає. Так, наприклад, людина може зайти в сліпу вулицю та уявити собі, що на його шляху немає стіни, але людина все одно зіштовхнеться зі стіною – це і є реальність за визначенням Філіпа К. Діка.

Однак Філіп К. Дік схильний навіть свій критерій брати під сумнів – і ось чому: «Сьогодні ми живемо в суспільстві, в якому фальшиві реальності (*spurious realities*) виготовляються медіа, урядом, великими корпораціями, релігійними групами, політичними групами та в якому існує електронне технічне забезпечення, за допомоги якого ці псевдосвіти поставляються прямисінько в голови читачів, глядачів, слухачів. Іноді коли я дивлюся телевізійні програми моєї одинадцятирічної доньки, я дивуюся, чому її навчають. Проблема неправильного розуміння, поміркуйте над цим. Телепрограми, які створені дорослими, але які дивляться маленькі діти. Половину того, що говориться та відбувається в телевізійній виставі, дитина мабуть не розуміє. Можливо, що все не розуміє. А справа ось в чому: “Наскільки достовірною є інформація в будь-якому разі, навіть якщо дитина правильно зрозуміла її?” “Яке має відношення рядова комедійна телевізійна ситуація до реальності?” “А яке шоу про поліцейських?” Автомобілі постійно виходять із-під контролю, розбиваються та займаються. Проте поліція завжди краща та завжди перемагає. Неможна

ігнорувати цей посил: “Поліція завжди перемагає”. Який урок із цього можна винести? Ви не повинні боротися з владою, навіть, якщо ви і будете, то ви програєте. Тут послання таке: “Будь пасивним. І – співпрацюй. Якщо офіцер Баретта вимагає в тебе інформацію, дайте її йому, тому що офіцер Баретта – гарна людина, якій можна довіряти. Він любить вас і ви маєте його любити”» [1, р. 183–184]. Як можна бачити, сам Філіп К. Дік сумнівається в своєму визначенні «реальності», остільки, оскільки завжди є така можливість, що реальна реальність підроблена: «Нас постійно бомбардують псевдореальностями, виготовленими дуже витонченими людьми за допомоги дуже витончених електронних механізмів. Я *не* довіряю їхнім мотивам; я не довіряю їхній владі. Вони мають забагато її. І це – дивовижна влада: створювати цілі всесвіти, світи думок» [1, р. 184]. Слова Філіпа К. Діка читаються як слова параноїка: він сумнівається в реальності через те, що підозрює, що її міг хтось, хто має владу, підробити. Мабуть, для Філіпа К. Діка той, хто має владу, явно небезпечний; у такий спосіб Філіп К. Дік ніби говорить про те, що люди насправді не дуже добрі істоти.

Треба відзначити, що Філіп К. Дік зважає лише на те, що реальність одних людей можуть підробляти інші люди. Проте можливі інші варіанти. Взяти, наприклад, кінофільм «Матриця» (*The Matrix*, 1999) режисерів (тоді ще) братів Вачовських, який малює ситуацію, в якій люди живуть у віртуальній реальності, не знаючи про існування об'єктивної реальності: для цих людей ця псевдореальність саме така, як її визначає Філіп К. Дік – вони можуть припинити вірити в цю псевдореальність, але вона нікуди не щезне, бо щоб вона щезла, треба, щоб хтось ззовні вас відключив від Матриці (це можливо лише за умови, якщо хтось дійсно є поза Матрицею; в фільмі такі люди є, а що було б, якби їх не було?).

Інший варіант: психічно нездорова людина має галюцинаторні видіння – вона бачить людей, які насправді не існують (як персонаж Рассела Кроу в кінофільмі «Ігри розуму» (*A Beautiful Mind*, 2001) режисера Рона Говарда), але лікування не дозволяє усунути людей, що не існують; отже, видіння людей, що не існують, за визначенням Філіпа К. Діка є тією реальністю, припинення віри в яку не припиняє її існування.

Таким чином, усе сказане вище показує, що визначенню поняття «реальність», яке запропонував Філіп К. Дік, насправді неможна довіряти, навіть якщо це визначення видається дуже переконливим.

Далі, відразу після цитування Філіпа К. Діка Актор, який читає текст за автора, говорить дещо несподіване: «Для кліща реальність – це продукт температури та масляної кислоти. Його сприйняття світу – це його реальність. Шукач (*bloodhound*) має 200 мільйонів рецепторів нюху. Його сприйняття світу ґрунтується по суті на нюханні. Собака не мислить. Кліщ ніколи не замислюється про всесвіт, хоча він біологічно взаємодіє з всесвітом». Розмова про кліща та його власну реальність – це відсилка до Якоба фон Ікскюля.

В своїй монографії «Прогулянка по світах тварин і людей» (*A Stroll through the Worlds of Animal and Men*, 1934) Якоб фон Ікскюль показує специфіку живого світу звичайного кліща (далі буде велика цитата): «З яйця вилуплюється

невелика тварина, ще повністю не розвинута, тому що їй бракує пари ніг і статевих органів. У такому стані вона вже здатна нападати на холонокровних тварин, такі, наприклад, як яйцірки, яких він підстерігає, сидючи на кінчику травинки. Після линяння декілька разів вона отримує забраклі органи, спаровується та розпочинає полювання на теплокровних тварин. Після спарювання самка вибирається на кінчик гілки якогось куща. Там вона тримається на такій висоті, з якій вона може впасти на невеликих ссавців, що можуть пробігти під нею, чи на якій вона може бути зчищена великою твариною. Безокий кліщ скеровується на цю сторожову вежу загальною фоточувливістю своєї шкіри. Здобич, що наближується, відкривається сліпий і глухий жінці з великої дороги через відчуття запаху. Запах масляної кислоти, який виходить із шкірних залоз усіх ссавців, діє на кліща як сигнал покинути свою сторожову вежу та кинутися вниз. Якщо, таким чином, вона опускається на щось тепле – точне відчуття температури спокушає її, вона досягає своєї здобичі, теплокровної істоти. Їй тільки залишається знайти пляму без волосся. Там вона занурюється в шкіру своєї здобичі та повільно накачує себе теплою кров'ю. Експерименти з штучними мембранами та рідинами, крім крові, довели, що кліщу бракує відчуття смаку. Після того, як мембрана продірявлена, вона може випити будь-яку рідину потрібної температури. Якщо після того, як подразник на масляну кислоту спрацьовує, самка кліща падає на щось холодне, вона покидає свою здобич і повинна знову вибиратися на сторожову вежу. Їжа, насичена достатньою кількістю крові, є також останньою її трапезою. Тепер їй нічого не залишається, як кинутися на землю, відкласти свої яйця та померти» [9, р. 6–7]. Приклад кліща, чиє життя засноване фактично на температурі та масляній кислоті, дозволяє Якобу фон Ікскюлю наголосити на тому, що світ кожної тварини залежить від речі, яку сам Якоб фон Ікскюль називає *Umwelt*, тобто навколишнім світом, навколишнім середовищем: «Усі тварини, від простіших до складніших, вписані в їхні унікальні світи з однаковою повнотою. Простий світ відповідає простим тваринам, добре зчленований – із складною твариною» [9, р. 11].

А тепер, комбінація ідеї *Umwelt*, яку запропонував Якоб фон Ікскюль, і визначення поняття «реальність», запропонованого Філіпом К. Діком, може дати цікавий результат: реальність, в яку тварина припиняє, якщо можна так висловитися, «вірити» та яка через це нікуди не щезає, – це *Umwelt*. Уявіть собі, що кліщ припинив «вірити» у власну реальність. Чи здатен кліщ у такому випадку позбутися своєї біології? Його біологія – це його *Umwelt*, унікальний світ, який не залежить від того, у що вірить кліщ.

Як би то не було, Якоб фон Ікскюль раніше продемонстрував, що кліщ може бути обдурений дослідниками, які мають змогу відтворити для самого кліща *Umwelt*, але на зовсім інших матеріалах. Таким чином, *Umwelt* кліща можна підробити в самій своїй основі таким чином, що сам кліщ не зможе відрізнити справжній *Umwelt* від несправжнього. Іншою мовою, реальність кліща можна підробити: псевдореальність можна виготовити для кліща та кліщ сприйме її як справжню реальність.

Umwelt людини складніше ніж *Umwelt* кліща – і певною мірою це розуміють автори телесеріалу «Легіон», хоча вони жодного разу не згадують

саме слово *Umwelt*: Актор, який читає текст за автора, на довершення говорить: «Людські істоти – це єдині тварини, які формують ідеї про світ. Ми сприймаємо його не завдяки нашим тілам, а завдяки нашим умам. Ми повинні узгоджувати, що таке реальне». Але чому люди мають узгоджувати своє розуміння реальності? Телесеріал «Легіон» унаочнює відповідь на це питання: показується хлопець, якого з дитинства навчали, що червоний – це зелений, а зелений – це червоний; врешті це неправильне знання обертається проти хлопчика – він переходить через дорогу не на той колір світлофору та його збиває автомобіль. Це унаочнення демонструє, що люди залежні передусім від мови: «червоний» і «зелений» тут – це слова, знаки, за допомоги яких позначаються фізичні об'єкти, явища, процеси або їхні ознаки. Мова – це знакова система – і це свідчить про те, що люди заглиблені в семіосферу, створену самими людьми царину знаків. Ця семіосфера є частиною тієї природи, що створюють люди, другої природи, культури. *Umwelt* людини, по суті, є поєднанням першої, фізичної, природи та другої природи (тобто культури), причому остання існує як фізично (в фізичних артефактах культури), так і віртуально (в людських головах). Людина залежна від культури, особливо від її віртуальної частини, бо саме ця частина несе найбільшу відповідальність за нашу мову, наші системи знаків, наші цінності та, певною мірою, за нашу свідомість і наш розум, а отже, за нашу взаємодію із зовнішнім, тобто за нашу взаємодію (наші відношення) з реальністю. В такому випадку для людини є найбільш суттєвим попереднє розуміння того, що є реальним, а що ні, бо від цього залежить її функціонування як частини природи, так і частини культури, особливо суспільства. Іншою мовою: людині потрібна впевненість в реальності для виживання. Сама же впевненість в реальності – це лише віра в справжність реальності, в якій людина існує: справжність реальності, в якій існує людина, – це гарантія того, що існування самої людини справжнє. Звідси: суттєвою ознакою *Umwelt* людини є її віра в справжність реальності. Такий висновок, між тим, може свідчити, що визначення поняття «реальність», дане Філіпом К. Діком, може мати значення лише в контексті розмови про *Umwelt* людини та лише людини, тому що для інших живих створінь віра неважлива, а значить, неважлива також віра в справжність реальності свого існування та існування навколишнього світу.

Висновки. Автори телесеріалу «Легіон», використовуючи в другій серії другого сезону телесеріалу визначення поняття «реальність», запропоноване письменником Філіпом К. Діком, і концепцію *Umwelt*, запропоновану біологом і філософом Якобом фон Ікскюлем, і поєднуючи їх, наштавхують на низку міркувань. Результатом комбінації визначення Філіпа К. Діка та концепції Якоба фон Ікскюля є визнання того, що суттєвою ознакою *Umwelt* людини є віра людини в справжність реальності, в якій ця людина існує. Сам *Umwelt* людини є поєднанням першої, фізичної, природи та другої природи (тобто культури), причому остання існує як фізично (в фізичних артефактах культури), так і віртуально (в людських головах). Саме ці дві природи визначають людський *Umwelt*, проте, якщо довіритися визначенню поняття «реальність», даному Філіпом К. Діком, справжнім реальним компонентом людського *Umwelt* буде лише те, що дійсно фізично існує, тому що саме це дійсне фізичне нікуди не

це зає, якщо припинити в це вірити. Однак завжди залишається загроза того, що реальність може бути підробленою.

Список літератури

1. Dick, P. K. How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later / Philip Kindred Dick // Dick, P. K. The Shifting Realities of Philip K. Dick: Selected Literary and Philosophical Writings / Philip K. Dick; ed. Lawrence Sutin. – New York: Vintage, 1996. – Pp. 181–196.
2. Goldhill O. Meet the philosopher behind “The Good Place” / Olivia Goldhill // Quartz. – URL: https://qz.com/quartz/1421632/the-philosophy-in-the-good-place-is-vetted-by-a-real-philosopher/amp/?fbclid=IwAR37-vDLr7NdStlMyaq--dkHd7ee7CtmwCI4I2Nfii3_ILqIS6SRfRcnzBw (accessed 29.11.2018).
3. Kanayama K. Legion Season Two isn't Realistic at All, That's What Makes It Great / Kelly Kanayama. - URL: <https://nerdist.com/legion-season-two-premiere-chapter-nine-surrealism-x-men/> (accessed 29.11.2018).
4. Li L. The Casting Philosophy of “American Gods” / Lanca Li. – URL: <http://www.fullerverse.com/2018/04/the-casting-philosophy-of-american-gods/> (accessed 29.11.2018).
5. Mangione N. The Shadow King is Still the Bad Guy on Legion / Nick Mangione. - URL: <https://www.geek.com/television/the-shadow-king-is-still-the-bad-guy-on-legion-1738797/> (accessed 29.11.2018).
6. Plante C. 'Rick and Morty's Raunchiest Episode Still Raises a Deep Moral Question / Corey Plante. – URL: https://www.inverse.com/amp/article/51840-rick-and-morty-interdimensional-cable-2-review?fbclid=IwAR3zFSRF_4yyrqDcL4pC3Pmviyx2TQT58120EpeoweJ8cX1FwYpemM4sEa (accessed 29.11.2018).
7. Rayher K. W. The Philosophy of Artificial Consciousness in the First Season of TV series “Westworld” // Схід. – 2018. – № 5 (151). – С. 88–92
8. Street A. P. The Good Place: how a sitcom made philosophy seem cool / Andrew P. Street // The Guardian. – URL: https://amp.theguardian.com/tv-and-radio/2018/jan/30/the-good-place-how-a-sitcom-made-philosophy-seem-cool?CMP=share_btn_tw&__twitter_impression=true&fbclid=IwAR1amSkfHh17oGyz-cncwzCjRP_3hWazYnpkG4BWB1I-4as2qXuGBnPPTY (accessed 29.11.2018).
9. Von Uexküll, J. A Stroll through the Worlds of Animals and Men: A Picture Book of Invisible Worlds / Jakob von Uexküll // Instinctive Behavior: The Development of a Modern Concept / ed. & trans. Claire H. Schiller. – New York: International Universities Press, 1957. – Pp 5–80.
10. Westworld and Philosophy / ed. J. B. South, K. S. Engels. – Hoboken: Wiley, 2018. – 280 p. – (The Blackwell Philosophy and Pop Culture Series).

Konstantin Rayher

REALITY AS AN UMWELT IN THE TV SERIES “LEGION”

The study deals with the conceptualization of Reality as an Umwelt that is based on the combination of the Philip Kindred Dick's concept definition of reality and the Jakob von Uexküll's conception of Umwelt in the 2nd episode of the 2nd season of TV series “Legion”. The authors of TV series “Legion” join the Philip Kindred Dick's concept definition of reality and the Jakob von Uexküll's conception of Umwelt and in that way give us some reasoning. As a result of the combination, it's showed that the essential sign of the human Umwelt is a belief of the human in the authenticity of the reality within which the human exists. The very human Umwelt is union of the first Nature (the physical one) and second Nature (i.e. culture), and the second Nature consists of physical (in the physical artefacts of culture) and virtual (in human heads) dimensions. Those two Natures determine the human Umwelt, but if the Philip Kindred Dick's concept definition of reality is trusted, the authentic reality component part of the human Umwelt

is only the physically existed ones because only the physically existed ones don't go away if someone stops believing in them. However, there is always the fraught with danger of the falsified reality.

Key words: culture, human being, nature, reality, TV series, Umwelt.

References

1. Dick, P. K. (1996). “How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later”, The Shifting Realities of Philip K. Dick: Selected Literary and Philosophical Writings. New York: Vintage, pp. 181–196.
2. Goldhill, O. (2018). Meet the philosopher behind “The Good Place”, available at: https://qz.com/quartz/1421632/the-philosophy-in-the-good-place-is-vetted-by-a-real-philosopher/amp/?fbclid=IwAR37-vDLr7NdStlMyaq--dkHd7ee7CtmwCI4I2Nfii3_ILqIS6SRfRcnzBw.
3. Kanayama, K. (2018). Legion Season Two isn't Realistic at All, That's What Makes It Great, available at: <https://nerdist.com/legion-season-two-premiere-chapter-nine-surrealism-x-men/>.
4. Li, L. (2018). The Casting Philosophy of “American Gods”, available at: <http://www.fullerverse.com/2018/04/the-casting-philosophy-of-american-gods/>.
5. Mangione, N. (2018). The Shadow King is Still the Bad Guy on Legion, available at: <https://www.geek.com/television/the-shadow-king-is-still-the-bad-guy-on-legion-1738797/>.
6. Plante, C. (2018). 'Rick and Morty's Raunchiest Episode Still Raises a Deep Moral Question, available at: https://www.inverse.com/amp/article/51840-rick-and-morty-interdimensional-cable-2-review?fbclid=IwAR3zFSRF_4yyrqDcL4pC3Pmviyx2TQT58120EpeoweJ8cX1FwYpemM4sEa g.
7. Rayher, K. W. (2018). “The Philosophy of Artificial Consciousness in the First Season of TV series ‘Westworld’”. Skhid [East], No 5 (151), pp. 88–92.
8. Street, A. P. (2018). “The Good Place: how a sitcom made philosophy seem cool”. The Guardian, available at: https://amp.theguardian.com/tv-and-radio/2018/jan/30/the-good-place-how-a-sitcom-made-philosophy-seem-cool?CMP=share_btn_tw&__twitter_impression=true&fbclid=IwAR1amSkfHh17oGyz-cncwzCjRP_3hWazYnpkG4BWB1I-4as2qXuGBnPPTY.
9. Von Uexküll, J. (1957). “A Stroll through the Worlds of Animals and Men: A Picture Book of Invisible Worlds”. Schiller, C. H. (ed.) (1957). Instinctive Behavior: The Development of a Modern Concept. New York: International Universities Press, pp 5–80.
10. South, J. B. (ed.) (2018). Westworld and Philosophy. Hoboken: Wiley.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2018